

П.М. Гаврилін, А.В. Оліяр

АНАТОМІЯ СВІЙСЬКИХ ТВАРИН

Курс лекцій

Навчальний посібник

УДК 591.4:619(075.8)

*Рекомендовано до друку
вченою радою Дніпровського державного аграрно-економічного університету
(протокол №7 від «28» квітня 2022 року)*

Рецензенти:

Горальський Л.П. – доктор ветеринарних наук, професор, академік АН ВО України, Заслужений діяч науки і техніки України, в. о. завідувача кафедри нормальної і патологічної морфології, гігієни та експертизи Поліського національного університету;

Білий Д.Д. – доктор ветеринарних наук, професор кафедри хірургії і акушерства сільськогосподарських тварин Дніпровського державного аграрно-економічного університету.

Гаврилін П.М., Оліяр А.В. *Анатомія свійських тварин. Курс лекцій: навч. посібн.* Дніпро: Поліграфцентр «Формат», 2022. 235 с.

У посібнику представлено узагальнений курс лекцій з дисципліни «Анатомія свійських тварин» відповідно до робочої програми підготовки здобувачів вищої освіти повного терміну денної форми навчання за освітньою програмою «Ветеринарна медицина» зі спеціальності 211 «Ветеринарна медицина» та освітньою програмою «Ветеринарна гігієна, санітарія і експертиза» зі спеціальності 212 «Ветеринарна гігієна, санітарія і експертиза» за другим (магістерським) рівнем вищої освіти.

Викладені принципи і закономірності будови та розвитку організму ссавців і птиці. Розглянуті питання морфофункціональної адаптації організму тварин до різних умов середовища існування. Висвітлені сучасні уявлення про розвиток і структурну організацію органів соматичних, вісцеральних та інтегруючих систем та апаратів свійських тварин у зв'язку з їх функцією. Розглянуті анатомо-топографічні особливості та клінічні аспекти анатомії нутрощів у свійських ссавців і птиці.

Для викладачів, здобувачів вищої освіти (магістрів та докторів філософії) факультетів ветеринарної медицини та біотехнологічних факультетів закладів вищої освіти, фахівців у галузі ветеринарної медицини та біотехнології.

ЗМІСТ

	Передмова	4
Лекція 1	Введення в анатомію	6
Лекція 2	Загальнобіологічні закономірності росту, розвитку та морфофункціональної організації організму ссавців	13
Лекція 3	Апарат руху. Закономірності структурно-функціональної організації скелета хребетних	21
Лекція 4	Закономірності структурно-функціональної організації з'єднань кісток	33
Лекція 5	Закономірності структурно-функціональної організації м'язової системи	41
Лекція 6	Допоміжні пристосування м'язів. Функціональний аналіз скелетних м'язів	49
Лекція 7	Закономірності структурно-функціональної організації шкірного покриву та його похідних	58
Лекція 8	Закономірності структурно-функціональної організації нутрощів. Порожнини тіла	74
Лекція 9	Закономірності структурно-функціональної організації апарату травлення	85
Лекція 10	Закономірності структурно-функціональної організації апарату дихання	105
Лекція 11	Закономірності структурно-функціональної організації апарату сечовиділення	113
Лекція 12	Закономірності структурно-функціональної організації апарату розмноження	119
Лекція 13	Загальні закономірності структурно-функціональної організації нервової системи	132
Лекція 14	Закономірності структурно-функціональної організації центральної і периферійної нервової систем	139
Лекція 15	Закономірності структурно-функціональної організації соматичної і вегетативної нервової систем	148
Лекція 16	Закономірності структурно-функціональної організації органів чуття	155
Лекція 17	Закономірності структурно-функціональної організації серцево-судинної системи	172
Лекція 18	Закономірності структурно-функціональної організації кровоносної системи	181
Лекція 19	Закономірності структурно-функціональної організації лімфатичної системи	192
Лекція 20	Закономірності структурно-функціональної організації органів гемо- і лімфопоезу, ендокринних залоз	200
Лекція 21	Особливості анатомії свійської птиці	209
Лекція 22	Морфологічні основи ветеринарної неонатології	221
	Список використаної літератури	233

Передмова

Сучасна анатомія свійських тварин не є статичною описовою наукою. На сьогодні будова організму ссавців та птиці розглядається виключно з точки зору взаємозумовленості структури і функції його органів та систем, цілісності та відкритості живих систем, а також їх єдності із зовнішнім середовищем.

Даний навчальний посібник розроблений відповідно до робочої програми навчальної дисципліни «Анатомія свійських тварин» для підготовки здобувачів вищої освіти повного терміну денної форми навчання за освітньою програмою «Ветеринарна медицина» зі спеціальності 211 «Ветеринарна медицина» та освітньою програмою «Ветеринарна гігієна, санітарія і експертиза» зі спеціальності 212 «Ветеринарна гігієна, санітарія і експертиза» за другим (магістерським) рівнем вищої освіти.

Матеріал, що наведений у виданні, розподілений за окремими розділами і темами. Розподіл матеріалу за темами є орієнтовним і може бути скоректований відповідно до навчальних планів і робочих програм дисципліни.

Представлений у цьому виданні курс лекцій розроблений з позиції функціонального, еволюційного та екологічного напрямку в анатомії тварин, засновниками якого були професори А.Ф. Клімов, А.І. Акаєвський, І.В. Хрустальова та Б.В. Криштофорова, а згодом продовжив професор П.М. Гаврилін. Відповідно до вищезазначеного напрямку вивчення анатомії на факультетах ветеринарної медицини починається зі знайомства з місцем та значенням цієї дисципліни у системі підготовки сучасного лікаря ветеринарної медицини, а також загальнобіологічними закономірностями росту та розвитку організму тварин із визначенням основних принципів його історичного та індивідуального розвитку. Основна частина лекційного матеріалу розподілена на три основних блока: соматичні, вісцеральні та інтегруючі системи і апарати органів. Наприкінці курсу викладається матеріал з особливостей анатомії свійської птиці та аспекти вікової анатомії.

Лекції основного блоку мають певні загальні розділи та алгоритми викладення матеріалу. На початку лекції розглядаються основні функціональні аспекти тієї чи іншої системи органів, далі загальні принципи будови утворюючих її органів без зайвої деталізації, що є основним завданням лабораторних занять. Далі, за потреби, увага здобувачів акцентується на видових аспектах морфофункціональної організації відповідних структур. Наприкінці кожної лекції надається стисла інформація про особливості історичного розвитку органів та аспекти їх формування в онтогенезі. Викладання матеріалу лекцій має тезисний узагальнюючий характер, що повинно стимулювати здобувачів вищої освіти на активну самостійну роботу та надає орієнтири для роботи з великим обсягом наявної інформації. Для підвищення ефективності засвоєння здобувачами вищої освіти матеріалу на початку кожної лекції наведений перелік основних питань, а наприкінці – контрольні питання для самоперевірки. Для ще більш детального опанування теоретичного матеріалу дисципліни в кінці посібника надано список літературних джерел.

Описуючи будову окремих органів та їх частин, автори використовували як українські, так і латинські терміни відповідно до існуючої Міжнародної

анатомічної ветеринарної номенклатури.

Метою навчального посібника є висвітлення концептуальних методичних підходів до організації та проведення лекцій з анатомії свійських тварин викладачами, надання рекомендацій здобувачам вищої освіти щодо послідовності та змісту роботи з теоретичним матеріалом під керівництвом викладача на лекції та з питаннями для самоперевірки і літературними джерелами в період самостійної підготовки до занять.

Основними **завданнями** в роботі з матеріалом навчального посібника є: для *викладачів* – вдосконалення методики викладання анатомії свійських тварин, організації та проведення лекцій з цієї дисципліни, для *здобувачів* – засвоїти особливості та алгоритми роботи з теоретичним матеріалом під час лекцій та самостійної роботи; розглянути основні функціональні аспекти окремих систем та апаратів органів; вивчити загальні принципи будови соматичних, вісцеральних та інтегруючих систем та апаратів організму; засвоїти вікові і статеві особливості будови різних органів систем та апаратів організму свійських тварин; за потреби – розглянути видові особливості будови органів систем та апаратів свійських тварин (кінь, велика рогата худоба, свиня, собака, птиця).

Навчальне видання

Павло Миколайович Гаврилін , доктор ветеринарних наук, професор

Алла Вячеславівна Оліяр, кандидат ветеринарних наук, доцент, доцент кафедри
нормальної і патологічної анатомії сільськогосподарських тварин
Дніпровського державного аграрно-економічного університету

Анатомія свійських тварин Курс лекцій

навчальний посібник

Підписано до друку 13.06.2022. Формат 60x84/16. Папір офсетний. Друк ризографічний. Ум.
друк. арк. 14,6. Наклад 50 прим. Зам. №26/07-8

Видавництво: *Поліграфцентр «Формат»*
Свідоцтво держреєстрації №22240000000092864 від 19.03.2014
Адреса видавництва:
просп. Гагаріна, 74, оф. 104, м. Дніпро, 49010
тел.: (099) 404-82-98, (099) 404-82-63
E-mail: polygraf@i.ua